Шупашкар район хаҫачӗ ❋ 1932 ҫулхи июлӗн 27-мӗшӗнче тухма пуҫланӑ

ТӐВАН ЕН

93 (9083) № ❋ 2005 ҫулхи августӑн (ҫурла уйӑхӗн) 17-мӗшӗ. Юн кун ❋ Хакӗ ирӗклӗ

❂ Суйлав

ЗАЯВЛЕНИСЕМ КИЛМЕ ПУҪЛАНӐ

Чӑваш Республикин саккунӗпе тата Шупашкар районӗн депутатсен Пухӑвӗн июлӗн 29-мӗшӗнчи йышӑнӑвӗпе кӑҫалхи октябрӗн 16-мӗшӗнче районти влаҫ органӗсен суйлавӗ пулмалла. Ҫитес суйлавсем мӗнпе палӑрса тӑрӗҫҫӗ-ха? Ҫак тата ытти ыйтусем ҫине районти тӗп суйлав комиссийӗн председателӗ М.А.СЕМЕНОВ хурав тупма пулӑшрӗ:

- Ҫапла, ҫывхаракан суйлавсен хӑйне май уйрӑмлӑхсем. Пӗрремӗшӗнчен, вӑл икӗ шайлӑ ят илчӗ, - **терӗ Михаил Андреевич** - Мӗншӗн тесен эпир районӑн самоуправлени органне ҫеҫ мар, тин кӑна пуҫланса каякан ялти поселенисен самоуправлени органне те суйлатпӑр. Ялсенче кунашкал сасӑлав юлашки 15 ҫулта пулман-ха. Хӑш-пӗр пӗчӗк администрацисене пысӑккисемпе пӗрлештерчӗҫ. Ҫапла вара октябрӗн 16-мӗшӗнче суйлавҫӑсем ҫак самоуправлени органӗсемшӗн сасӑлӗҫ: Шупашкар районӗн самоуправлени пуҫлӑхне; Шупашкар районӗн депутатсен Пухӑвӗн депутачӗсене; ял поселенийӗсен самоуправлени пуҫлӑхӗсене; ял поселенийӗсен депутатсен Пухӑвӗн депутачӗсене. Кӗскен каласан, суйлав участокне пынӑ сасӑлакана 4 бюллетень лекет.

- Апла пулсан пирӗн район территорийӗнче суйлавра миҫе округ пулать-ха?

- Чӑваш Республикин саккунӗпе тата Шупашкар районӗнчи депутатсен Пухӑвӗн йышӑнӑвӗпе килӗшӳллӗн пӗтӗмпе самоуправлени пуҫлӑхӗсен суйлавӗпе 18 муниципаллӑ округ (пӗри - Шупашкар районӗн самоуправлени пуҫлӑхӗпе, 17-шӗ ял поселенийӗсен самоуправлени пуҫлӑхӗсемпе), халӑх сасӑлакан (представительнӑй) влаҫ органӗсен суйлавӗпе 209 пӗр мандатлӑ округ (21-шӗ Шупашкар районӗн депутатсен Пухӑвӗн депутачӗсемпе, 188-шӗ районти ял поселенийӗсен депутатсен Пухӑвӗн депутачӗсен суйлассипе) йӗркелемелле. Саккунпа килӗшӳллӗн ҫак 227 округпа 5-7 ҫынран кая мар тӑракан суйлав комиссийӗсем пулмалла. Унсӑр пуҫне районта суйлавпа 57 участокра суйлав комиссийӗсем палӑртмалла. Хӑвӑрах куратӑр, миҫе теҫетке ҫынна тӗрлӗ шайлӑ суйлав комиссийӗнче ӗҫлеме явӑҫтармалла. Ҫавна май ӗнтӗ районти депутатсен Пухӑвӗ ыйтнипе ҫӗнӗ муниципалитет йӗркеленӗвӗн (хутлӑхӗн) суйлав комиссийӗн, округ комиссийӗсен полномочийӗсем республикӑри тӗп суйлав комиссийӗ йышӑннипе районти тӗп суйлав комисси ҫине тиенеҫҫӗ. Тепӗр майлӑ каласан, комисси паян хӑйне тӳрремӗнех тивекен ӗҫсӗр пуҫне тепӗр 227 округри тата муниципаллӑ комиссисен полномочийӗсене йышӑнать.

- Ҫывхарса килекен сасӑлавпа районти тӗп суйлав комиссийӗн ӗҫе пуҫӑнчӗ те пулас.

- Пӗтӗмӗшле илсен, пирӗн комисси июлӗн 28-мӗшӗнче ку суйлавпа ӗҫлеме пуҫланӑ. Халӗ политика партийӗсенчен, вӑл е ку хӑйтытӑмлӑх органӗсенче хӑйсен кандидатне сӗнекенсенчен заявленисем йышӑнасси пырать. Регистраци вӗҫленнӗ хыҫҫӑн халӑх патне кандидатсен пирки тулли информаци хаҫат урлӑ ҫитеретпӗр. Паянхи куна 5 заявлени пирӗн патӗнче выртать. Самоуправлени органне суйлама хӑйсен кандидатурине тӑратас текенсене тепӗр хут аса илтеретпӗр - ку тапхӑр сентябрӗн 6-мӗшӗччен ҫеҫ пулать. Августӑн 17-мӗшӗнчен пуҫласа 26-мӗшӗччен вара участокри суйлав комиссийӗсем йӗркелессипе политикӑлла партисенчен заявленисене документсене йышӑнма пуҫлатпӑр.

- Калӑр-ха, сирӗн шутпа район ертӳҫи пулма миҫе ҫын хӑйӗн кандидатурине тӑратӗ?

- Шутне калама йывӑртарах, ҫапах саккун тӑрӑх альтернатива пулмаллах.

- Халӑх кашни ҫулах тӗрлӗ суйлав пулнипе сасӑлава килесшӗнех мар. Хальхинче мӗнле пулӗ-ши?

- Президента суйланӑ чухне халӑх нумай пухӑнать, ара ҫӗршыв шӑпи пурне те канӑҫсӑрлантарать. Район хӑйне май каллех пирӗн пӗчӗк ҫӗршыв. Унӑн шӑпи те хамӑр алӑрах. Ҫавна май вырӑнти суйлава та йышлӑн килессе шанса тӑратпӑр, ку енӗпе тӗрлӗ ӗҫсем туса ирттеретпӗр. Ҫитменнине, каларӑмӑр ӗнтӗ, ҫӗнӗлӗх пур хальхинче, 4 бюллетень ҫинче пӗр-пӗр паллӑ лартас пулать.

Малтан район пуҫлӑхӗсене 4 ҫула суйланӑ пулсан, халӗ 5 ҫула сасӑ парас пулать. Ҫавӑнпа та халӑха ҫавна калас килет - пурин те суйлава килме вӑхӑт тупмаллах.

- Кандидатсене мӗн сӗннӗ пулӑттӑр?

- Районти тӗп суйлав комиссийӗнче 8 ҫын ӗҫлет. Суйлав мероприятийӗсем ирттерессипе пурте пӗр ҫул ҫеҫ мар вӑй хураҫҫӗ, опыт пысӑк. Пирӗн ҫапла хӑнӑхнӑ: заявлени йышӑнмалли тапхӑр пуҫлансанах кандидатсем килесшӗн мар. Пӑхаҫҫӗ, сӑнаҫҫӗ - хӑшӗ, кам хӑйне тӑратать. Юлашки эрнинче ҫеҫ вара пысӑк активлӑх кӑтартаҫҫӗ. Ҫапла вара комисси ҫине пысӑк тиев пулать. Ҫакӑн пек пулмасан лайӑхчӗ. Суйлавпа тӗрлӗ ыйту сиксе тухма пултарать. Хуравне Кӳкеҫ поселокӗнчи Шоссейнӑй урамри 11-мӗш ҫуртри иккӗмӗш хутра тупма е 2-33-38 телефонпа шӑнкӑравласа пӗлме пулать. Ирхине 8 сехетрен пуҫласа каҫхи 5 сехетчен ӗҫлетпӗр.

- Тавах калаҫушӑн.

А.СУСМЕТ.

КӖРХИСЕНЕ ВӖҪЛЕНӖ

Ял хуҫалӑхӗпе апат-ҫимӗҫ управленийӗнчен пӗлтернӗ тӑрӑх, иртнӗ эрнере ял хуҫалӑх предприятийӗсем кӗрхисене вырса пӗтернӗ. Пӗтӗмпе 1755 гектар ҫинчен ҫапса илнӗ. Тухӑҫ кашни гектартан вӑтамран 20 центнерпа танлашать.

Тунти кун тӗлне тӗш-тырӑ культурисене пурӗ 2 пин те 527 гектар ҫинче ҫапса тӗшӗленӗ. Ҫакӑ планпа пӑхнин 21 проценчӗ.

И.ИРИДОВА.

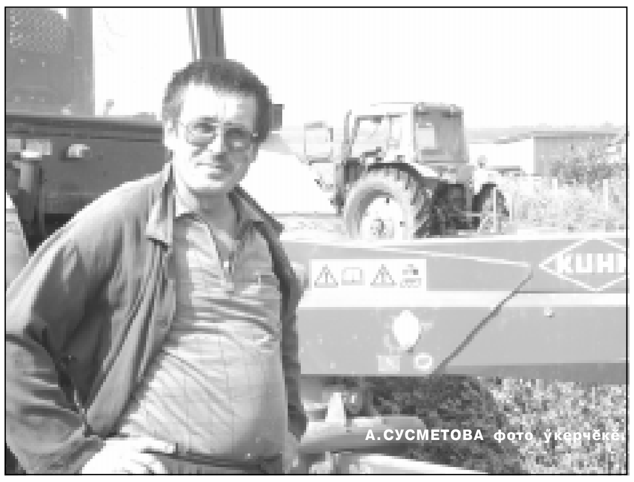

В.В.Викторов Ленин ячӗллӗ хуҫалӑхра чӗрӗк ӗмӗр ытла вӑй хурать. Ертӳҫӗсем Виктор Валентинович ӗҫӗпе кӑмӑллӑ. Выльӑх-чӗрлӗх валли апат хатӗрленӗ тапхӑрта ӑна FC 303 RGL-па уйра курма пулать.

❂ Шкул

ЧИ ЛАЙӐХ ВӖРЕНӲ УЧРЕЖДЕНИЙӖ

Район администрацийӗн вӗренӳ управленийӗ йӗркеленипе пӗлӳ паракан учрежденисем хушшинче кашни ҫулах хӑйне май ӑмӑрту иртет. Вӗренӳпе воспитани процесӗнче, материаллӑ техника базине ҫирӗплетессипе ҫитӗнӳ пулсан унта мала тухас шанӑҫ пысӑк. «Опыт ҫакна кӑтартса парать: кунашкал мероприятисем творчествӑлла пуҫарӑва аталантарма, ҫӗнӗ йышши технологие пурнӑҫа кӗртме, чи лайӑх педагогика коллективӗсене хавхалантарма кирлӗ»,- пӗлтерчӗҫ управлени специалисчӗсем.

Нумаях пулмасть шкулсемпе ача-пӑча сачӗсен хушшинчи ӑмӑртӑвӑн пӗтӗмлетӗвне палӑртнӑ. Камсем-ха вӗсем малтисем? Комисси Тренккассинчи тӗп пӗлӳ паракан, Карачурари вӑтам пӗлӳ паракан шкулсем, Кӳкеҫри «Колосок» ача-пӑча сачӗ пӗррелмӗш вырӑна тухнине пӗлтернӗ. Кӳкеҫри лицей, Янӑшри вӑтам шкул, Тутаркассинчи «Золушка» ача сачӗ хальхинче иккӗмӗшсем пулнӑ. Вӑрман-Ҫӗктерти тӗп шкул, Ҫатра Лапсар вӑтам шкулпа Ҫӗньялти «Пепке» садик та призлӑ вырӑнта - виҫҫӗмӗшсем.

Нумаях пулмасть иртнӗ вӗренӳ управленийӗн канашӗн ларӑвӗнче ку ӑмӑрту енӗпе кӑшт улшӑнусем кӗртнӗ. 2004-2005 вӗренӳ ҫулӗнче олимпиада ППЭ, шкул ачисен спартакиадин кӑтартӑвӗсене, художество пултарулӑх ушкӑнӗсен ӗҫӗсене, шкул ҫумӗнчи лаптӑксене мӗнле пӑхса тӑнине, бюджет сметине пурнӑҫланине, ҫӗнӗ вӗренӳ ҫулне мӗнле хатӗрленнине ҫеҫ пӑхнӑ пулсан, килес пӗлӳ ҫулӗнче информаципе коммуникаци технологийӗпе вӗренӳ процесӗнче мӗнле усӑ курнине те шута илӗҫ.

Кӑҫалхи призерсене педагогсен августри канашлӑвӗнче наградӑлама палӑртаҫҫӗ.

А.АРДАЛИОНОВА.

❂ 01 асӑрхаттарать

КАМ? ПАЛЛӐ МАР

Виҫӗм кун, августӑн 15-мӗшӗнче, ҫӗрле 10 сехетре Кӳкеҫри пушар чаҫне шӑнкӑрав пулать. Ҫулӑма парӑнтарма «Байдеряковская» урама (Патирек ялне) тӳрех 2 машина тухать. «Эпир ҫитнӗ ҫӗре 5х4 метр калӑпӑшлӑ кирпӗч дачаҫурт ҫунса пӗтнӗпе пӗрехчӗ. Пушара сӳнтернӗ хыҫҫӑн ҫакӑ паллӑ пулчӗ: ҫуртра кӑмака та пулман, ҫутӑ та кӗртмен. Вутпа кӗрешнӗ чухне дача ҫуртне кӗмелли алӑк патӗнчен инҫех мар ҫын виллине тупрӑмӑр. Территорине кӗмелли калитке те яр уҫӑччӗ, ҫурт алӑкне те шалтан питӗрмен. Ҫурт кам ҫинче пулни те, пурнӑҫран уйрӑлнӑ ҫын кам пулни те хальлӗхе паллӑ мар. Пӗлекенсене, куракансене телефонпа шӑнкӑравлама ыйтатпӑр»,- пӗлтерчӗҫ патшалӑх пушар надзор инспекцийӗнчен.

А.АЛИНИНА.

ҪӐМАРТА ТУСА ИЛЕССИ ӲСНӖ

Ял хуҫалӑх тата апат-ҫимӗҫ управленийӗнчен пӗлтернӗ тӑрӑх, кӑҫалхи ҫулӑн юлашки 7 уйӑхӗнче кайӑк-кӗшӗк ӗрчетекен организацисенче ҫӑмарта туса илесси 3.. процент чухлӗ ӳснӗ, вӑл пурӗ 64,2 млн. штукпа танлашать. Чӑхсен вӑтам ҫӑмарта тӑвасլӑхӗ - 174 штук. Пӗлтӗрхипе танлаштарсан, ҫакӑ пӗр ҫӑмарта ытларах пулать.

«Чебоксарская птицефабрика» тулли мар яваплӑ общество ӗҫченӗсем хӑйсемех районти пӗтӗм кӑтартӑвӑн 93,2 процентне пурнӑҫланӑ. Асӑннӑ фабрикӑра, иртнӗ ҫулхипе танлаштарсан, ҫӑмарта туса илесси 1,4 хутчен ӳснӗ.

А.ИЗМАН.

КВОТӐПА ИЛЕҪҪӖ

«Организацисенче инвалидсене квотӑпа ӗҫе илесси» ЧР саккунне районти 28 предприятире пӑхӑнса ӗҫлеҫҫӗ. 18 организацире палӑртнӑ квотӑпа 100 процент ытла усӑ курнӑ. Тӗслӗхрен, 91 ӗҫ вырӑнӗнче 106 инвалид тӑрӑшать. 8 предприятире вара ҫак майпах тепӗр 29 ҫынна ӗҫе илме пулать. Икӗ предприятире 7 квота валли вакансисук-мӗн.

А.ТИМОФЕЕВА.

❂ Республика хыпарӗ

АСЛӐ ВӖРЕНӲ ЗАВЕДЕНИЙӖ УҪӐЛАТЬ

Чӑваш Ен Президенчӗ Николай Федоров Министрсен Кабинетне Мускав автоҫул институчӗн филиалне Ҫӗнӗ Шупашкар хулинче уҫас тӗлӗшпе тивӗҫлӗ йышӑнусем туma хушнӑ. Ҫак проекта пурнӑҫа кӗртме институтa арендӑна ҫӗр, 50 миллион тенке яхӑн республика харпӑрлӑхӗ шутланакан ҫуртсемпе сооруженисене параҫҫӗ.

ЧР ПА пресс-службы.

❂ Ҫул тӑватпӑр

ЧӐРМАВ ПУЛМАЛЛА МАР

Виҫӗм кун район администрацийӗн ертӳҫи А.Князев, унӑн ҫумӗ - капиталлӑ строительство тата пурӑнмалли ҫуртйӗрпе коммуналлӑ хуҫалӑх управленийӗн пуҫлӑхӗ В.Сидоров «Иккасси - Шаккӑл - Платка» ҫул тӑвас ӗҫ епле вӗҫленӗ те ӗнтӗ. Виҫӗм кун щебень сарма тытӑннӑ. Ӗҫ кунне 150-200 метра яхӑн пурнӑҫланать. Вак чула Ишлей станцийӗнчен КаМАЗсемпе турттараҫҫӗ. Унта вара ӑна Уралтан кӳрсе килеҫҫӗ. «Инҫетрен илсе килме тӑкаклӑ

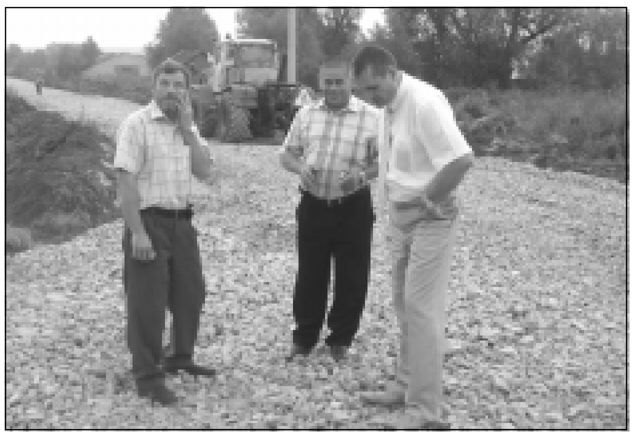

пынипе вырӑна ҫитсе паллашрӗҫ.

Кӑҫал район бюджетӗнчен пӑхса хӑварнӑ суммӑпа - 10 миллион тенкӗ яхӑн - килӗшӳллӗн асӑннӑ ҫула, Шаккӑл ялне ҫити, 1,2 ҫухрӑм хывмалла. Ку ӗҫе пурнӑҫлама районти ДРСУ подрядлӑ организацие шаннӑ. Икӗ уйӑхра вӗсем палӑртнӑ ӗҫ калӑпӑшӗн ҫуррине мар-и?»- пулчӗ ыйту. «Ку ГОСТпа тивӗҫтерекен, 1200 маркӑллӑскер, питӗ ҫирӗп. Пахалӑхлӑ япалан тӑкакӗ ялан саплашӑнать»,- тет ДРСУ директорӗ А.Викторов. Асфальте октябрь уйӑхӗччен вӗҫлесшӗн. Александр Васильевич каланӑ тӑрӑх, чӑрмав финанс тӗлӗшӗнчен те, техника енчен те пулмалла мар.

И.ВАСИЛЬЕВА.

Приволжскинче

Шыв юхнă пекех васкаççĕ çуллахи кунсем. Ял ĕçченĕшĕн вăл татах та хăвăрт иртнĕн туйăнать - хĕрӳ вăхăтăн кашни сехечĕ шутра. Хуçалăхсенчи лару-тăрупа паллашас тĕллевпе район администрацийĕн пуçлăхĕ А.Князев кунсерен çула тухать. Августăн 9-мĕшĕнче район ертӳçи ĕçлĕ çул çӳреве чи малтан «Приволжское» ФПУПран пуçларĕ.

ÇĔНĔЛĔХЕ МАЛА ХУРСА

Хуçалăхăн тĕш тырă культури акнă пĕтĕмĕшле лаптăкĕ 1200 гектарпа танлашать. Кашни комбайн пуçне лекекен тиев 400 гектара çывхарать пулин те, предприяти ертӳçи Г.Егоров машини-

Фото ӳкерчĕкĕ авторăн.

стсем шанăça тӳрре кăларасса ĕненет. Апла пулмасăр, пĕлтĕр виççĕшĕ те районта «Вырма-2004» çĕнтерӳçĕсен ятне тивĕçнĕ. Эпир пынă кун тĕлне касăлăка 160 гектар катнă. Учхозăн тĕп агрономĕ Н.Богданов пĕлтернĕ тăрăх, кĕрхисен тухăçлăхĕ кашни гектартан вăтамран 25 центнерпа танлашать, çурхисем 30 центнер лармалла. «Удобренипе çителĕклĕ апатлантарнă пулсан татах та аванрах кăтарту пулĕччĕ те»,- пăшăрханарах пĕлтерет Г.Егоров. Кăçал пĕрремĕш хут 22 гектар çинче нимĕç пăрçи çитĕнтернĕ. «Кунпа мĕн тăватăр?»- ыйту çине Георгий Иванович хуравла тепĕр уя çитиччен тăхтама ыйтрĕ. Палăртнă вырăна çитсен тĕлĕнтĕм: ытти уйсенче çум курăка асăрханманччĕ те... Сарă уйра пиçсен ашкăрать пулĕ терĕм. Йăнăшрăм - нимĕç пăрçи иккен. Пилĕк компонентран - пăрçа, урпа, тулă, нимĕç пăрçи тата сĕлĕ - тăракан хутăша сенажа хураççĕ. Г.Егоров кашни культурăн усси пирки те ăнлантарчĕ. Тĕслĕхрен, сĕлĕ хырăмлăхра час ирĕлмест, ăна тутă тытма май парать, пăрçа вара белокпа пуян. Çавăнпа та çитес çултан нимĕç пăрçине ытларах лартас шутлă. Вăрлăх тесе лартнă та вĕсем малтанхи уйрине. Симĕс массăна вырнă çĕрте Е-303 косилкăпа Е-281 измельчитель ĕçлеççĕ, 130-150 метр кайсанах машина тулать те. Ахаль йышши пăрçана кăçал уйрăм çитĕнтерес темен, усси сахал - халăх таптаса пĕтерет. Мĕн каламалла ĕнтĕ, ку хуçалăх яланах шыравра. Çĕнĕлĕхсене пурнăçа кĕртсе пырса малалла аталанаççĕ те. Акă, кăçал Австрири «Поттингер» фирмин вагоноизмельчительпе косилкăплющилка туяннă. Çĕнĕ технологипе усă курса хуçалăх ĕçченĕсене выльăх валли апат çителĕклĕ хатĕрленĕ. «Икĕ çула та çитет,- тет Георгий Иванович.- Ăста хуçаллине те пĕлместпĕр, траншейăсемпе сарайсем тулса ларчĕç». Сенажа 3 пин тонна хывнă, утă 800 тонна пухнă. Ку вара хальлĕхе çурри çеç-ха.

Тырра «Карусельная» сушилка (республикăра пĕрремĕш хут кунта усă курма пуçланă) кунĕн-çĕрĕн типĕтет. Пилĕк çул каялла, кӳрсе килсенех, мазутпа ĕçлекенскере çут çанталăк газĕ çине куçарнă. Çакă дизель топливинчен вунă хут йӳнĕрех ларать. Вăрлăх валли талăкне 80 тонна, фуража - 150 тонна хатĕрлеççĕ.

Килес çула тухăç никĕсне хываççипе - çĕртме тăвас ĕçе те аван йĕркеленĕ, 80 гектар çĕр хатĕрленĕ те.

Кĕскен калас-тăк, машинистсем хăйсене шанса панă техникăна тухăçлă ĕçлеттереççĕ, паха вăрлăх, апат хатĕрлеме тăрăшаççĕ.

Çав кун А.Князев «Искра» тата «Чурачикский» ял хуçалăхĕсенче те пулнă.

И.ВАСИЛЬЕВА.

Тырă ашкăрса çитĕнет.

Августăн 15-мĕшĕнче, тунти кун, хуçалăхран илнĕ даннăйсем вара çакнашкал: тĕш тырă культурисене пĕтĕмпе 350 гектар вырса илнĕ. Çав шутран 70 гектарĕ - çурхи. Кĕрхине вĕçлесе урпа çине вырсарни кун тухнă. Н.Богданов пĕлтернĕ тăрăх, тухăçлăх хальлĕхе вăтамран 25 центнерпа танлашать. Çĕртме тăвас ĕç те малалла пырать.

Асла Çĕнтерĕве 60 çул

УПĂШКИШĔН ТЕ ÇАПĂÇНĂ

Шупашкар районĕнчи Хачăкра пурăнакан Афанасий Гаврилович Дворников 1945-мĕшĕнче çулла Ишлей разъездĕнчен пуйăсран тин çеç аннă фронтовик-инвалида лавпа кĕтсе илет. Аманнă салтакăн Мăн Мамăша çитмелле. Шăкăл-шăкăл каласса пынă май граждан вăрçин вучĕ витĕр тухнă Афанасий Гавриловича хальхи вăрçă мĕнпе уйрăлса тăни кăсăклантарать.

- Хамăн шуррисемпе çапăçма тӳр килмен. Фашистсем вара чăн çын çиенсем, ватти-вĕттине те хĕрхенмеççĕ. Аманса та пулин киле таврăнасса шанманччĕ,- ассăн сывлать фронтовик.

- Хамăр енчисенчен кама та пулин тĕл пулмани? Ман кĕрӳ пĕрремĕш кунах тухса кайрĕ те паянччен те хăйĕнчен те, никамран та хыпар çук,- тет лавçă.

- Хушамачĕ мĕнле?

- Михайлов Иван... Учительччĕ. Вĕрентме те ĕлкĕреймерĕ. Хăй Тăрăн яленчен.

- Чим, чим... Пĕлнĕ ăна. Вăрçăн пĕрремĕш çулĕнче, июльте чикĕрен инçе мар унпа пĕрле çапăçăва кĕнĕччĕ. Пĕр енчисем пулнăран, хăвăрт туслашрăмăр. Вăт халь итле мана, анчах хытлашши хурланса ан ӳк. Вăрçăра сывă юласси лару-тăру мĕнле килсе тухнинчен те, хăвна еплерех тытнинчен те килет,- сăмахне малалла тăсрĕ вăрçă çынни.- Михайлова персе пăрахнă самант халĕ те куç умĕнче. Эпир чикĕрен чылай аякра çапăçаттăмăр. Пĕр тытăçура пирĕн ушкăна тыткăна илчĕç. Çав шутра мана та, Михайлова та. Кашнинех вăйлă тĕпчерĕç. «Камшăн çапăçатăн?»- ыйтрĕç Михайловран, тумĕ çинче кĕçĕн лейтенант паллисене асăрхасан. Те пуç тавра лайăххăн шухăшласах, те... «Сталиншăн!»- тесе хучĕ. Тӳрех аллине кĕреçе тыттарчĕç, виле шăтăкĕ чавма хушрĕç. Пилĕк таран чавсан шăтăк умне тăратрĕç те персе пăрахрĕç, мана тăпрапа витме хушрĕç,- куççульне шăла-шăла каларĕ фронтовик.

Халĕ А.Г.Дворников çут тĕнчере тахçанах çук ĕнтĕ. Унăн хĕрĕ, Ирина Афанасьевна Михайлова, фронта кайнă çамрăк учителĕн мăшăрĕ, çапла аса илет:

- Упăшкам вăрçăра çухалсан хам ирĕкпе салтак тумĕ тăхăнтăм тесен тĕрĕсех пулмĕччĕ. Анчах 1942 çулхи апрель уйăхĕнче çамрăк хĕрсене сывлăшран тапăннинчен хӳтĕлекен çарсене илме тытăнчĕç. Эпĕ тытăнса тăмарăм. Йăмăкăма та илесшĕнччĕ, анчах колхоз председателĕ Семен Мокин хирĕç пулнипе хăварчĕç. Йăмăкăм уй-хирте ĕçлет, мана ытти 500 хĕрпе Хусана çар ĕçне вĕрентме илсе кайрĕç, унтан сывлăшран тапăннине сăнакан тата пĕлтерекен 101-мĕш уйрăм батальона (ОБ ВНОС) ячĕç. Батальонăн тĕллевĕ çаплачĕ: пирĕн территорие вĕçсе кĕнĕ самолет камăн пулнине, мĕн çуллĕшре, ăçталла вĕçнине тĕрĕс палăртмалла, команда пунктне пĕлтермелле. Малтанах Красноармейски районĕнче, вышкăсем çинче сăнав пункчĕсем йĕркелесе дежурствăра тăтăмăр, хĕрсен тепĕр ушкăнне Сĕве кĕперĕ патне ячĕç. Сăмах май, вĕсене пĕррехинче кĕпере сирпĕтме хатĕрленнĕ фашистсен диверсантне тытма тӳр килет. Хăш-пĕр чухне нимĕçсен пĕрпĕр самолечĕ Горький енчен вĕçсе кĕретчĕ те питĕ çӳлте выçă çăхан пек явăнатчĕ.

1943 çулхи октябрь вĕçĕнче батальона Украинăри Конотоп хулине куçарчĕç. Чакакан фашистсем çыхăну линийĕсене татнă, арканнă, юпасем çумне минăсем лартса хăварнă. Пирĕн икçĕр километра яхăн юсав ĕçĕсем тума тиврĕ. Бендеровецсем тăтăш тапăнатчĕç, çыхăнăва трататчĕç.

(Вĕçĕ 4-мĕш страницăра.)

Ĕççи - 2005

ПУРТЕ ВЫРМАРА

Ылтăн тĕслĕ пĕрчĕсем пӳлмене типĕ, вăхăтлă вырнаçасси комбайнерсенчен нумай килет. Вĕсем-çке вырма ĕçĕн хуçисем. Ленин ячĕллĕ хуçалăхăн 6 «уй-хир карапĕ». Çанталăк лайăх тăрсан вĕсене пурне те тĕш-тырă тинĕсĕнче курма пулать.

Пĕртăван Василийпе Михаил Николаевсем тахçантанпах хуçалăхра вăй хураççĕ. Вĕсем тытса пыракан «карапсем» яланах юсавлă. Михаилăн ывăлĕ Александр кашни çулах ашшĕне пулăшаканĕ пулса ĕçлет. Николай Леонов пушар сӳнтерекен машина хуçи. Хĕрӳ ĕç вăхăтĕнче комбайн штурвалне тытать. Унăн пулăшаканĕ - Николай Елизаров. Ир вăраннă кайăк тутă пулнă текен каларăша тĕпе хурса сывлăм ӳкмен кун вĕсем 6 сехетренех хирте.

А.СУСМЕТОВА фото ӳкерчĕкĕ.

Вырма вăхăтĕнче специалистсем те кантурта лармаççĕ. «Александр Владимирович энергетик Донпа ĕçлет. Галина Васильева юрист иккĕмĕш номерлĕ йĕтемре, ĕç сыхлавĕн инженерĕ Евгений Рускин 1-мĕш номерлĕ йĕтемре заведующисем пулса тăрăшаççĕ. Хĕрӳ ĕççи вăхăтĕнче никам та алă усса лармасть»,- тет Петр Тунгулов агроном.

А.АРДАЛИОНОВА.

Комбайнерсемпе пулăшаканĕсем. Лараканни варринчи - П.Тунгулов агроном.

Шкул

ПОПЕЧИТЕЛЬСЕН ĔÇĔ КУÇ УМĔНЧЕ

Шкулсенче попечительство канашĕсем юлашки çулсенче вăй илсех пыраççĕ. Ишлейри пĕтĕмĕшле вăтам пĕлӳ паракан шкулта вăл ик çул каялла, ноябрь уйăхĕнче, ĕçлеме пуçланă. Кун çинчен, вĕсен ĕçĕ-хĕлĕ пирки паянхи хăна, Ю.В.ШЛЯХИН директор, каласа парать.

- Раççей Федерацийĕн «Вĕрентӳ çинчен» саккунĕнчи 35-мĕш статйинче вĕрентӳ учрежденийĕн управленийĕ пĕр пуçлăх тата харпăр хăй тытса тăракан никĕс çинче тăрать тени пур. Единоначали вырăнĕнче, паллах директор, самоуправлени вара попечитель канашĕ ăнлава шута илмелле,- калаçăва пуçларĕ Юрий Варсанофьевич. - Ку канашăн тĕллевĕ - шкула пур енчен те - сăмахпа, финанс тĕлĕшĕнчен - хавхалантармалла; пулăшмалла; вĕрентӳ учрежденийĕн вĕренекенсемпе учительсен интересĕсемпе прависене хӳтĕлемелле. Попечительство канашне 17 çынна суйланă. Вĕсен хушшинче ертӳçĕсем те, врачсем те, учительсем те, ашшĕ-амăшĕ те пур.

Мĕн каламалла, пирĕн шкулта паян 620 ача вĕренет, 56 учительпе 35 техработник ĕçлет. Шкулăн мăнаçлăхĕ, паллах, унăн выпускникĕсем. Вĕсен хушшинче халăхра сумлă çынсем, ученăйсем, çар служащийĕсем, паллă спортсменсем - Европа тата тĕнче чемпионĕсем.

Шкулта физкультурăпа спорта аталантарассинче те попечительство канашĕн членĕсен тӳпи пур. Акă, С.В.Романов канаш членĕ. Вăл шкулăн «Звезда» футбол клубĕн тренерĕ. Çак команда районта, республикăра иртекен чемпионатсемпе турнирсенче çитĕнӳсем тăвать. Тренера пулах шкулти спортсменсене ятарлă стипенди те тивĕçет, час-час турнирсем иртеççĕ. Попечительсен Канашĕн тепĕр членĕ, А.П.Заболотнов, хĕрсен футбол командипе тренировкăсем иртерет. Александр Павлович тăрăшнипе мини-футболла выляса вĕсем районта пĕрремĕш вырăн йышăннă. Арçын ачасен командипе те вĕсенчен юлмасть - ку вĕренӳ çулĕнче районăн кубоксене çĕнсе илчĕ.

Шкулта, çавăн пекех, çăмăл атлетикăна та нумай вăхăт уйăраççĕ. Эпир тăратнă командăсем районта иртекен ăмăртусенчен призлă вырăнсемпе таврăнаççĕ. Акă, Лидия Орлова нумаях пулмасть иртнĕ çăмăл атлетикăпа республика первенствинче çĕнтерчĕ. Тата Александр Бондарев, Марина Иванова, Владимир Фомин Саранск, Пенза, Горохо-вец, Саратов, Мускав хулисенче иртнĕ Раççей шайĕнчи ăмăртусенче самбо енĕпе хутшăнчĕç.

Сывă пурнăç йĕркине тытса пыратпăр. Çав вăхăтрах сурăхăн спортзал енчи стени çурăлса пырать. Пирĕн канаша кĕрекен тепĕр çын - район администрацийĕн пуçлăхĕн çумĕ А.А.Константинов тата ыттисем тăрăшнипе шкул фундаментне çирĕплетес ыйтăва пăхса тухрĕç, тĕрлĕ вариантпа паллашаççĕ. Шкулăн котельнăй пулнă вырăна тренажер залĕ тăвассине те аякка тĕксе хăвармаççĕ.

Ишлей кирпĕч завочĕн директорĕ Н.А.Платонов попечитель канашĕн членĕ. Вăл тăрăшнипе, кирпĕч кӳрсе килчĕç. ИЗВА заводра вăй хуракан Л.М.Федоров, М.И.Савельев, П.А.Караев инженер тата генеральнăй директор çумĕ С.В.Фомиряков хутшăннипе шкула цемент, сăрă, хăмасем тата ытти строительство материалĕсем тупрĕç. Çак пысăк пулăшăва пулах пĕр укçа-тенкĕ хушмасăр шкул территорийĕнче çĕнĕ туалет тата КАВЗ автобус валли гараж хăпартма пултартăмăр. Çакăнта 700 пин тенкĕ перекетленчĕ. Попечительство канашĕн иртнĕ вĕренӳ çулĕнче чи пысăк тата пĕлтерĕшлĕ ĕçĕ пулчĕ çакă. Кăçал тренажер залне тунă çĕре те пулăшу килессе шанатпăр.

Газокомпрессор станцийĕнче ĕçлекен аслă мастер С.Н.Кудряшов Красноармейски салине пултарулăхне кăтартма ачасене илсе кайса килчĕ. «Букет Чувашии» агрофирмăн директорĕ П.А.Клочкова пула (иккĕшĕ те канаша кĕреççĕ) Шупашкарта, Шуршăлта, Хусанта ачасем экскурсинче пулчĕç.

Шкула панă парнесем те пирĕншĕн питĕ хаклă. Акă иртнĕ çул ИЗВА шведсен стенкине, «Вира Плюс» ООО музыка центрĕ, Ишлей райповĕ (пуçлăхĕ Т.Е.Павлова попечитель канашĕн членĕ) буфета бар парнелерĕ. Вăт мĕнле ĕçлет пирĕн шкулта попечитель канашĕ. Попечитель Канашĕ мĕнле вăй хуни председательтен те нумай килет. Вăл - Патшалăх Канашĕн председателĕн çумĕ Г.Г.Васильев.

Пĕр-пĕринпе канашласа ĕçлени, час-час пĕрле тĕл пулни нумай сумлă, курăмлă ĕçсем туса шкула пулăшать. Историнчен эпир пĕлетпĕр ĕнтĕ, попечитель канашĕ ĕмĕр каяллах пулнă. Анчах тĕрлĕ сăлтава пула вăл хăйĕн сумне çухатнă. Паян вăл каялла таврăнни, вăй илсе пыни савăнтарать. Попечитель канашĕ пулсан шкул мораль тĕлĕшĕнчен те, финанс тĕлĕшĕнчен те вăй илет.

А.СУСМЕТ интересленнĕ.

Попечитель канашĕн членĕ Я.В.Кушев тĕл пулăва килнĕ учитель-пенсионера парне парать.

Сентябрĕн 9-мĕшĕнче (çĕнĕ стильпе) Н.Бичурин çуралнăранпа 228 çул çитет. Юлашки вăхăтра пирĕн паллă этнограф, китаевед, вăлах поэт та, писатель те, пурнăçĕпе пултарулăхне тарăнрах тĕпчес ĕçре уйрăмах пысăк çитĕнÿсем турĕç. Вăл шутра районти «Бичурин тата паянхи самана» музейре пухăннă тупран пĕлтерĕшне те палăртмалла.

Кăçал пирĕн ентеш - Иакинф атте пултарулăх енĕпе палăрнăранпа та - вăл çырнă хайлавсем кун çути курнăранпа 210 çул çитрĕ.

АСЛĂ БИЧУРИНА ХАЛАЛЛАСА

«КИТАЙ ÇИНЕ ГРАЖДАНЛĂХ ТАТА КĂМĂЛ-СИПЕТЛĔХ ТĔЛĔШĔНЧЕН ПĂХСАН»

«Китай çине гражданлăх тата кăмăл-сипетлĕх тĕлĕшĕнчен пăхсан хайлавне Н.Я.Бичуринăн Китай çĕрĕ çинчен хывнă ĕçĕсенчен чи ăнăçли тесен те юрать. Вăл автор пурăннă чух, 1848 çулта кун çути курнă, анчах та ăна Петербургри Раççей библиотекинче кăна тупма пулнă. 2002 çулта Мускавра («Восточный дом» издательствăра) çак кĕнекене тепĕр хутчен пур вулакан валли те пичетлерĕç. Музейшăн вăл паллах питĕ паха экспонат шутланать.

Кĕнекери материалсене тĕпчевçĕ 1820-мĕш çулсенче хатĕрлеме пуçланă. Ăсчахăн тĕллевĕ - Европăра хĕвел тухăç халăхĕсем çинчен калакан пулма пултарайман юптарусемпе фантастикăлла калавсене хирĕçлесе чăнлăха илтнипе кăна мар, курнипе ĕнентересси пулнă. Кÿртĕм сăмахĕнче Н.Бичурин çак аякри çĕршыв çинчен калаçу пуçличчен Китай халăхĕн çулталăк хисепне шутланипе, вăхăт, виçе, укçа тĕлĕшĕнчен паллаштарать.

Кĕнеке тăвата тĕп пайран тăрать. Малтанах патшалăх тытăмлăхĕн никĕсĕсем - йĕрки, хуçалăхĕ, суд тăвас ĕç кăсăклантарать чăваш ăсчахне.

Иккĕмĕш пайĕ саккун йĕркисемпе уголовнăй ĕç тăрăмĕсене тĕплĕн тишкерет. Кунта хăйĕн уйрăм пайĕсем пур: айăплавсемпе преступлени тата преступление уçса пани, суд туни. Кирек мĕнле саккун йĕркине пăсса тунă ĕçшĕн те айăплава тивĕçлĕ. Пилĕк тĕрлĕ асап тÿсме пултарать ун пек çын: ўт-пĕве 10-15 е 60-100 хутчен хулăн, йывăр патакпа çаптарни, вăхăтлăх ирĕкрен хăтарнипе пĕрлех ĕмĕрлĕхех аякри çĕре ăсанни, пурнăçран уйăрни. Ватлăхра атте-аннене хисеплеменнишĕн, вĕсене пăхса усраманнишĕн те çут тĕнчерен леш тĕнчене ăсанма пулать иккен Китай çĕрĕ çинче.

Малалла тĕпчевсем хĕвел тухăç çĕршывĕнчи çут ĕçне сăнласа параççĕ. 19 ĕмĕрти Китайра халăх, уезд, кĕпĕрне шайĕнчи шкулсем анлă сарăлнă. Аслă шкулсенчен вĕрентекенсене хатĕрленисĕр пуçне астрономи институчĕ пурри тĕлĕнтерет. Студентсемпе астрономсем уйăхсерен кашни куна çăлтăрсене сăнаса телей е усал кÿрессине палăртаççĕ. Çут çанталăка сăнанипе пĕрлех шыв сехечĕпе кун тăршшĕпе тĕрĕс вăхăта пĕлтереççĕ. Китай историпе статистикине, энциклопедисемпе словарьсем хатĕрлес ĕçре Ăсчахсен Хушăвĕ (Приказ ученых) тÿпе хывать. Вĕсенех чÿк кĕллисемпе патшан хисеп хучĕсен тексчĕсене те хайлама тивнĕ. Кĕнекен çак пайĕнчех апат-çимĕç суту-илĕвне, лавккасен йышне кăтартса парать синолог.

Китай халăхĕн уйрăм çын тата патшисен пурнăçне, йăли-йĕркисене тишкерни, ентеш ăслăлăх ĕçне чунĕпе парăнни сисĕнет. Автор авалхи хĕвел тухăç йăхĕн хăйнеевĕрлĕхĕсене тĕплĕн те уçăмлăн, тăрăшса йĕркелени курăнать. Ахальтен мар 1848 çулта ку ĕçе Раççей ăслăлăх Академийĕн Демидов премине паракан комисси паха ĕç тесе палăртнă.

О.ПАВЛОВА.

Н.БИЧУРИН ÇЫРНИСЕНЧЕН

«Истори çиреплетсе те уççăн каланă çĕрте тĕшмĕртÿ валли те, ирĕклĕн ăнлантарни валли те вырăн пулмалла мар».

1823

«Ирĕксĕрех çаппа шухăшлăн: пирĕн вĕçĕхĕррисĕр Раççей поэзи валли мĕн чухлĕ тулли мул çÿпçи, тĕкĕнмен çăл куçĕ упрать, эпир вара кай енĕн, хальхи этем тĕнчине пăсакан пушă романсемпе аппаланатпăр».

1843

«Статистика Китая» тата «Земледелие в Китае» кĕнекесене кăларса эпĕ 2500 кĕмĕл тенкĕлĕх тăкак тÿсрĕм... Петербург ăсчахĕсем вара «Мертвые души» кĕнекесĕр çĕр çывăрма та выртмаççĕ, вĕренмелли кĕнекесем кăларасси çинчен вара шутламаççĕ».

1844

«Москвитянин» çулсерен ÿсни Петербургри литература кĕвисене хăйĕн патне çыхăрма памасть. Кĕве тесе эпĕ литература журналĕсен издательсене калатăп... Пирĕн вĕренмелли кĕнеке çыракансем, университетсенче ют çĕршыв çыравçисене евĕрлеме хăнăхнăскерсем, хăйсем ăнланма тăрăшмаççĕ, çырнă чухне пĕр тĕллеве кăна кураççĕ - тепĕр виçĕ-тăватă çултан икçĕр пин тăракан чул çурт хăпартса лартассине».

1854

«Истори очеркĕ ансат, кĕске, ăнланмалла, уçăмлă тата тĕрĕс пулмалла. Хăпартланулă çĕкленÿ уншăн пачах ют».

1845

«Кунти кĕнеке лавккисенче лăпкăлăх тăрать, литература журналĕсем вара шавлаççĕ: мĕн чухлĕ намăса çухатаççĕ, çавăн чухлĕ чапа тухаççĕ. Хăçан та пулин вĕренÿпе этемлĕх ыйтăвĕсене те хускатмалла-çке. Унсăрăн пирĕн философи пахчари улăм кĕлетке кăна пулĕ, çыннисем вара - француз пуканисем».

1846

«Пирĕн Пекин миссийĕ Китая пилĕк çуллăха каять. Вунă çул пурăннисем те Китай çинчен йĕркеллĕ япаласем пĕр йăнăшсăр çыраймаççĕ. Пилĕк çул пурăннисем мĕн çырайĕç-ши? Повеçсемпе романсем кăна ĕнтĕ; вĕсем вĕреннине мар, шухăшласа кăларнине çутатакан воображение кăна ыйтаççĕ. Паян пĕтĕм Европăри ăслăлăх тĕнчи пĕлÿ университетра вĕреннинчен килет тесе пăтраштарать. Урăх нимĕн те каламастăп...».

1847

Вырăсларан В.ЕРТИВАН куçарнă.

УНĂН СĂНАРĔ ЧĂВАШ ЎНЕРЛĔХĔНЧЕ

Чăваш художникĕсем тĕнчипе паллă ăсчахăн юлашки çулĕсемпе ытларах кăсăкланма пуçларĕç. Иакинф аттен хăйнеевĕрле ăраскалĕнчи шухăшлатаракан ыйтусем чăваш ăсчахĕсен П.В.Денисовăн, В.Д.Димитриевăн историлĕ тĕпчевĕсене пула уçăмланчĕç.

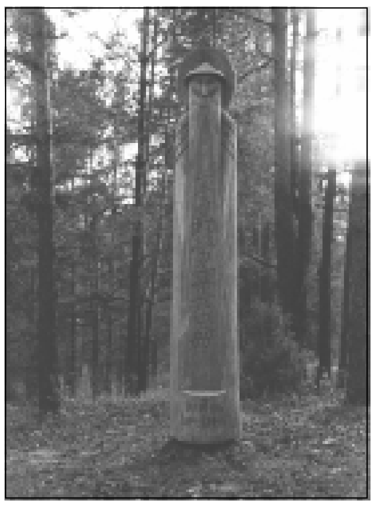

Шупашкар районĕнче «Бичурин тата паянхи самана» музей çуртне уçнăранпа икĕ çулталăк кăна-ха, анчах мухтанмалăх пур: кунта чăваш ўнерлĕхĕнче Н.Бичурина сăнарлакан тĕп ĕçсем упранаççĕ, куракансене илĕртеççĕ. Чи пысăк та пĕлтерĕшлĕ ĕçсенчен пĕри вăл - «Архимандрит Иакинф» ўкерчĕк, чăваш халăх художникĕн, Н.В.Овчинников ăстаçă аллинчен тухнă юлашки ĕç пулчĕ вăл. Музее ăна пирĕн ентеш, Шупашкарти туризмпа сервис аслă шкулĕн пуçлăхĕ А.С.Никитин 2003 çулта парнеленĕ.

Ăнăçлă çул-йĕр тупрĕç Н.Бичурин ĕç-хĕлĕпе кăсăкланса Н.М.Балтаев, П.С.Пупин, А.И.Алексеев чăваш художникĕсем. Н.Балтаев медалистăн кăкăр çине çакмалли паллăсемпе медалĕсем, брелокĕсемпе вак укçисем манахăн пурнăçне витĕмлĕн ўкереççĕ. Пăхăр укçасем çинче синологăн тăван чĕлхипе çунатлă сăмаххисене çапса кăларнă: «Çĕклентĕн хăв, çĕкле йăхна». Çамрăк художникăн пуçарулăхĕнчи тĕп тĕллев - чăваш халăхĕн ĕмĕрсем хушши пухăннă мĕн пур ыррине паянхи куçпа, ăспа тата ку чухнехи ĕç хатĕрĕсемпе усă курса сăнарласси. «Ĕлĕкхи ырăсем паянхи пурнăçра та вырăн тупчăр, ку эпир чĕрĕ пулнине пĕлтерет»,- тет вăл. Юпа скульптурипе авалхи мифла сăнарсене хывнисем Атăлăн сулахай çыранĕнчи хырлăхра, «Чувашия» санатори çывăхĕнчи уçланкăсенче, сукмак хĕррисенче çулсеренех ситĕнĕ-çитĕне лараççĕ. Мăнаçлă Иакинф атте те пур кунта. Тутарстанри чăваш ялĕнчен тухнă йывăç касакан мăстăр Сантăр Пикл (А.Алексеев) калăпланă ăна.

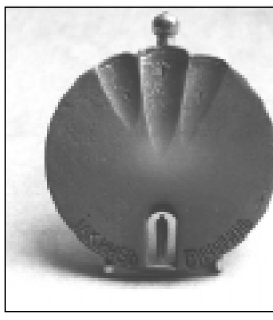

Историллĕ сăнарсем тепĕр паллă скульптора - Петр Пупина илĕртеççĕ. Портретла ĕçсем сахал мар унăн. Районти музей экспозицийĕ те вăл калăпланă Бичуринăн 79 см çÿллĕшĕ гипс бюсчĕнчен пуçланать. Китай халăхĕн çуллахи шлепкине (лян-мао) тăхăннă манах аслă та, пуласлăха тинкересе тарăн шухăша путнăн курăнать. Художник ентеше тарăннăн сăнласа, çак тĕлĕнмелле чăвашăн чун илемне кăтартма пултарчĕ.

Чăваш Республикин тава тивĕçлĕ художникĕ Людвиг Тихонов та китаеведа чыслаcа монументла скульптура турĕ, ăна чăваш гуманитари институчĕн картишне лартнă. Никита Яковлевич ĕмĕрне Петербургра пурăнса ирттернĕ. Анатолий Рыбкин художник, Нева çинчи хулара тĕплен-нĕскер, хăйĕн ўкерчĕкĕсенче тăван çĕршывран аякри кĕтесре палăрнă ентешпе мухтанать.

1977 çулта республикăн тĕп хулинчи Кăнтăр поселокĕнче Бичурин ячĕллĕ урам çуралчĕ. Çакăнтах ентеше хисеплесе пĕлтĕрĕшлĕ палăк ўссе ларчĕ - вăл Федор Мадуров ăсталанă йывăç скульптура. Кашни çулах синолог çуралнă кун хĕвелтухăç халăхĕсен ăслăлăхне тĕпчекене хаклакансем пуçтарăнаççĕ кунта.

Район музейĕнче çавăн пекех аслă ăсчахăн пултарулăх çулĕнчи пулăмĕсене туризмпа сервис институчĕн çамрăк ўнерçи А.Тихонов уçса пама пултарчĕ. 2004 çулта музейри Бичурин залĕнчи паха экспонатсен йышĕ тата та пуянланчĕ - «Н.Бичуринăн пуян еткерлĕхĕ» конкурс çĕнтерÿçисен, районти шкул ачисен пултаруллă ĕçĕсем хисеплĕ вырăн йышăнчĕç.

О.ПАВЛОВА.

Н.БИЧУРИНĂН ПĔРРЕМĔШ СĂВВИСЕМ ПИЧЕТЛЕННĔРЕНПЕ 210 ÇУЛ ÇИТЕТ

Н.Я.Бичуринăн пултарулăхĕ çинчен калана чухне вăл 19 ĕмĕрте Раççейри синологи никĕсне хываканĕ, отечествăлла ориенталистика классикĕ пулнине палăртатпăр. Çавăн пекех çамрăклах поэзи туртăмĕ аталаннине палăртмалла. Студент Н.Пичуринский пĕрремĕш сăввисене çырнă тата вĕсем пичетленсе тухнăранпа 210 çул çитрĕ. Никита мĕн ачаранах тĕлĕнмелле пултарулăхпа палăрнă. Ашшĕн чиркÿ кĕнекисемпе грекла, славянла вулама вĕреннĕ, кĕске вăхăтрах грек чĕлхин грамматикине алла илнĕ.

1787 çулта Никита Хусанти тĕн семинарийĕнче вĕренме кĕнĕ, унта вăл грамматика, арифметика, поэзи, риторика, тĕн наукине, грек чĕлхине вĕреннĕ. Семинари пуçлăхĕсем хушнипе, ачалăхĕ иртнĕ ял ячĕпе Пичуринский хушамат илет. ПИЧУРА сăмах ĕлĕкхи вăхăтра ар çын ячĕ пулнă. Пирвайхи сăввисене 18 çулта чухне, 1795 çулта, Хусанти тĕн семинарийĕнче ăс пухнă тапхăрта çырнă: «Тĕлĕк» (вырăс чĕлхипе), «Юрă» (грек чĕлхипе), «Ода...» (чăваш чĕлхипе).

1795 çулхи декабрĕн 7-мĕшĕнче Амвросий Подобедов архиепископ çуралнă кун уявне ирттернĕ, унта вĕренекенĕсем ăна халалласа тĕрлĕ чĕлхепе çырнă сăвăсем тата тав сăмахĕсем каланă. Каярахпа «Торжества Казанской семинарии» кĕнекере вĕсем пичетленсе тухнă.

Бичурин пурнăçне тĕпчекенсем палăртнă тăрăх, çамрăк семинаристăн аталанăвне Хусанти тĕн семинарийĕн «владыки» Амвросий Подобедов нумай витĕм кÿнĕ. Каярахпа вăл Синодра пысăк вырăн йышăнать, Мускаври тĕн академийĕн ректорĕ пулать. Бичурина архимандрит санне тата Иркутскри тĕн семинарийĕн ректорĕн должноçне илнĕ чухне те вăл пулăшнă.

Вĕрентекенĕпе вĕренекенĕн хушшинчи хутшăнăвне Н.Н.Щукин лайăх çырса кăтартнă: «Семинарие килсессĕн архиерей вĕренекенсемпе питĕ калаçма юратнă, вĕрентекенсем Бичурина аслă-тăнлă ача тесе палăртнă. Архиерей темиçе ыйту панă, вăл пурне те килĕшмелле хуравланă. Экзаменсенче Бичурин ялан пĕрремĕш пулнă. Амвросий Никита семинариста питĕ килĕштернĕ, унăн малашнехи пурнăçне пилленĕ». «Тĕлĕк» одăра Вăтă çын «Старец» сăнарĕпе Амвросий пулни палăрать, вăл лирикăлла героя (Никитăна) пил парса инçе çула ăсатать. Инçе çулĕ - Никитăн малашнехи пурнăçĕ:

«Ав хÿхĕм çул, хÿме куратăн,
Турат хуплана пур енчен.
Татах та малалла утсан
Кермен патне çитсе тухан».

Чăваш ялĕн илемĕпе те мухтанать, Шенер юхан шыва аса илет. Тăван тавралăх илĕртнине палăртать:

Ват çын çул кăтартса пыруçăн
Эп çитрĕм сулхăн катана.
Илемлĕ вырăн, шывĕ уçă,
Вĕр-вар тĕл пулмăн эс ăна.
Ем-ешĕл ту тăрри, тĕмсем,
Çап-сар чечеклĕ Айлăмсем,
Йăлтах тăрать çĕклентерсе,
Кăмăлăма илентерсе.

Асăннă произведенисен пурте ода жанрне туртăнаççĕ. 18-мĕш ĕмĕр вĕçĕнче чăвашла ода çырас жанр литературăра чылаях вăл илет. Одăра вăл е ку çынна мухтаса, унăн ырă ĕçĕсене çырса кăтартнă. Чăвашла çырнă сăвви ун чи кĕски, вăл пĕр çавраран çеç тăрать. Вăл класcсикăлла одăран ытларах чăваш пилĕсене аса илтерет. Çамрăк Никита хăйĕн кумирĕ умĕнче тăван чĕлхепе çырмасăр пултарайман, Амвросий чăвашла çырнă ĕçсене хисепленĕ. «Паян эпир айла тайнатпăр» ода çырулăх йĕркеленнĕ тапхăрти пĕрремĕш тĕслĕхсенчен пĕри шутланать. Çапла вара пирĕн ентеш, тĕнчипе паллă ученăй Н.Я. Бичурин - чăваш литературине йĕркелекенсенчен пĕри.

И.УДАЛОВА.

Н.Я.Бичурин

ОДА

архиепископ Амвросий Подобедов çуралнă кунне халалланă

Паян эпир айла тайнатпăр,
Порĕ пĕрлех пĕрпек пăхатпăр.
Паян эпир ытах савнатпăр,
Пÿрсе çоратнă санăн кон
Сана, атия, поç çăкма,
Тав тăвма килĕнетпĕр.
Сана тавă, атте,
пире врентнишĕн,
Рехмет сана хăварманнишĕн,
Ватăличчен телейлĕ пол,
Нăмай çол порниччен сыв пул.

1795.

УПĂШКИШĔН ТЕ ÇАПĂÇНĂ

(Вĕçĕ. Пуçламăшĕ 2-мĕш страницăра.)

Тăшман самолечĕсем кунсерен тенĕ пек пирĕн тыла вĕçсе кĕретчĕç. Асăрхама кăна ĕлкĕр.

Аставатăп, Бахмач хулинче пĕрре-хинче пĕрремĕш ротăн сăнав пункчĕ-сем çине бомбăсем пăрахма тытăнчĕç. Асар-писер лару-тăрура постсемпе çыхăну таталать. Рота командирĕ Миненко аслă лейтенант Кириллова аслă сержантпа Шляпникова ефрейтора хулари телефон станцине çитсе килме, çыхăну йĕркелеме приказ пачĕ. Икĕ Маруся чупса, шуса телефон станцине çитеççĕ-çитеççех. Унти телефонисткăсем постран пăрахса тарнă иккен. Пирĕн хĕрсем çыхăнăва çĕнĕрен ĕçлеттерме пуçлаççĕ.

Бахмачри сăнав пунктĕнчи Нина Васягина бомбăсене пула пуçран, аларан аманать. Апла пулин те постран каймасть, кăтартусем парать. Ăна III степень Мухтав орденĕпе наградăларĕç. Вăрçă хыççăн вăл Белоруссире пурăнма юлчĕ.

Теплерен Люся Осанова сăнав пунктĕнче дежурстввăра тăнă самантра кунран инçех мар нимĕç диверсанчĕ парашютпа анать. Парашют йывăçран çакланать, тŷперен аннă «хăна» вĕçерĕнсе тарать. Люся парашюта илме йывăç çине улăхать. Çакна диверсант асăрхать те пеме тытăнать. Осанова çухалса каймасть, «Хĕрсем, хупăрласа илĕр ăна!» тесе кăшкăрать. Чĕнмен хăна сăнавçăсен аллине çакланать. Люся йывăç çинчен парашютпа пĕрле тимĕр курупка илсе анать, шалта вара раци пулнă.

Салтак тумне хывсан Люся Харькова юлать, аслă пĕлӳ илет, университетра вĕрентет.

Фронт анăçалла куçнăçемĕн пирĕн тылра власовецсем, бульбашсем, бендеровецсем, Польша националисчĕсем алхасма тытăнаççĕ, постсене çине-çинех сăтăр кӳреççĕ: çунтараççĕ, вĕлереççĕ, çыхăну линийĕсене татаççĕ. Тĕслĕхрен, Брест облаçĕнчи Ивановски районĕнчи Франополь ялĕчи сăнав постне бандитсем сĕм çĕрле тапăнчĕç. Пост пурăнмалли çуртра вырнаçнăччĕ. Кил хуçи те çемйипе унтах пулнă. «Парăнăр! Пăшалсене пăрахăр!»- çапла кăшкăрса хупăрласа илеççĕ ирсĕрсем. Пострй хĕрсем урама тухма васкамаççĕ-ха. Вара бандитсем çурта краççын сапса вут тĕртеççĕ. Тархасласа ыйтнă çемйене бандитсем урама тухма ирĕк параççĕ. Пĕрле Зоя Люнгина сăнавçă та тухать, тарма пикенет. Ăна пулеметран персе хырăмран амантаççĕ. Тӳрех вилменскерне, кайран госпитале ăсатрăмăр. Шел, пурнăçĕ вăхăтсăр татăлчĕ. Çунакан çуртран чупса тухнă Женя Кириллована та унтах персе вĕлереççĕ. Вăл çунакан çи-пуçĕпех çĕре ӳкет. Женя - Евгения Григорьевна Кириллова Шăмăршă районĕнчи Пуянкасси ялĕнче çуралса ӳснĕ, педучилищĕре вĕреннĕ, шкулта вĕрентнĕ. Ăна Франопольте ыттисемпе пĕрле тăванла масарта пытарчĕç. Унта халĕ палăк лартнă, пирĕн хĕр ентешсен хушамачĕсене те çырса хунă.

1944 август уйăхĕнче батальон Брест çывăхĕнчи патшалăх чиккине тухрĕ, мĕн вăрçă чарăниччĕнех çавăнта хуралта тăчĕ. Çĕнтерӳ çитсен пире майĕпен тăван килсене салатма пуçларĕç...

Мирлĕ кунсем пуçлансан, И.А.Михайлова тăван яла таврăнать. Виçĕ çул ытла килте пулманскер, пĕрле ӳснĕ Матрена Михайлова - Шапошникова та фронтра пулни çинчен пĕлет. Ăна 1-мĕш Прибалтика фронтне илнĕ пулнă, хуçалăх подразделенийĕнче службăра тăнă. Телее, вăл та халĕ те сывă-ха.

Ирина Афанасьевна ун чухнехи Ишлей районĕн центрĕнче культура пайĕнче бухгалтерта ĕçлеме пуçлать, унтан, район пĕтсен, Шупашкара куçать, мĕн тивĕçлĕ канăва тухиччен аш-какай комбинатĕнче кассирта ĕçлет.

- Вăрçă хыççăн пурнăçа йĕркелеме çăмăлах пулмарĕ. Юратнă упăшкана фронтра çухатни паян та чĕрери суранпа танах. Малтанах хăмаран çапса тунă çырмари пĕчĕк çуртра вырăнса тăтăм, каярахпа хам ята пĕчĕк пӳлĕм илтĕм. Вунă çул ытларах каялла пĕр пӳлĕмлĕ хăтлă хваттер пачĕç. Телефон та кĕртрĕç. Упăшкам вырăнне салтак стройне тăнине тата фронтра нуша тӳснине патшалăх шута илчĕ пулмалла. Тавах! Фронтри туссенчен уйрăмах Галкинапа, Богаткинапа час-часах тĕл пулатăп. Шел, сывлăх начарланни çеç канăç памасть,- тет 82 çулхи ĕçпе вăрçă ветеранĕ И.А.Михайлова.

Александр МОКИН.

❂ Спорт

ФОМИРЯКОВСЕМ ЙĔРКЕЛЕНИПЕ

Чаканар ялĕнчи Фомиряковсен династийĕн «Десятиборье» çăмăл атлетика клубĕн членĕсем халăха тĕлĕнтерме пăрахмаççĕ. Физкультурник кунĕ умĕн клуб туса хатĕрленĕ стадионта командăсемпе болельщиксем пуçтарăнчĕç.

Кĕçĕн ушкăнта 3-6 çулхи ачасем ăмăртрĕç. Вĕсем вырăнтан тата чупса пырса сикессипе, 60 м чупассипе тупăшрĕç. Вăтаммисен - 10-13 çултисем - кунсăр пуçне мечĕк ывăтасси, 500 м чупасси, 50 м ишесси хушăнчĕ. Аслă ушкăна вунă тĕрлĕ ăмăртура тĕрĕслерĕç. Болельщиксем алă çупса хавхалантарчĕç. Кĕрешӳ хĕрӳ иртрĕ.

Клубăн чи кĕçĕн членĕсем - 3-ри Викторпа 5-ри Валерия Фомиряковсем парнене тивĕçрĕç. Вăтаммисенчен Никита Горшков мала тухрĕ. Аслă ушкăнти каратэ енĕпе кĕрешессипе пĕтĕм тĕнче чемпионĕ ята çĕнсе илнĕ Дмитрий Фомиряков çав тери лайăх результатпа çĕнтерӳçĕ пулса тăчĕ. Çапла, пĕтменха пирĕн тăрăхра çакăн пек ăмăрту йĕркелеме пултаракансем. Фомиряковсем пек кашни ялтах çамрăксемпе хутшăнсан мĕн тери аван пулĕччĕ.

В.МИРОНОВ,
ЧР тава тивĕçлĕ таврапĕлӳçĕ.

ФИЗКУЛЬТУРНИКСЕН КУНĔ САВĂНĂÇЛĂ ИРТРĔ

Кӳкеçри «Олимпийский» стадиона юсаса çĕнетнĕренпе спортпа туслисен йышĕ палăрмаллах ӳсрĕ. Вĕсем стадиона пушă тăратмаççĕ. Кунта кунсерен хăнăхуллă кросс чупаççĕ, вăйăсем выляççĕ, тăтăшах ăмăртусем ирттереççĕ.

Физкультурник кунĕнче те стадионра янăракан çĕкленӳллĕ çемĕ спорта кăмăллакансене, болельщиксене кĕтсе илчĕ, Турцири Антали хулинчен килнĕ хăнасене йышăнчĕ. Делегацие ЧР Физкультурăпа спорт министрĕн çумĕ А.Н.Яковлев, район администрацийĕн пуçлăхĕ А.П.Князев, районти культура, спорт тата çамрăксемпе ĕçлекен управлени пуçлăхĕ М.Я. Павлова хапăл турĕç.

Парада район администрацийĕн, районти тĕп больницăн, районти казначейсемпе налукçăсен, ял администрацийĕсен, предприятисен, спорт ветеранĕсен командисем хутшăнчĕç. Малтанах спортпа чи туслă организацисене, спорт юхăмне сарас ĕçре палăрнă активистсене Хисеп хучĕ парса чысларĕç. Пурне те хаваслă старта йыхравларĕç.

Вара пуçланчĕ! Çăмăл атлетика, сĕтел çинчи теннис, кире спорчĕ, арсмпорт ăмăртăвĕсене, шашкăпа шахмат, футбол, волейбол турнирĕсене, канат туртассине, лапталла выляссине вунвун спортсмен хутшăнчĕ. Стадионăн нихăш кĕтесĕ те пушă тămарĕ. Пур çĕрте те хĕрӳ ăмăрту пычĕ. Кашни тĕрлĕ тупăшури, хăй вицеллĕ категорири пĕрремĕш вырăн çĕнсе илнĕ спортсменсене Хисеп хучĕсĕр пуçне укçан преми те парса хавхалантарчĕç.

Фото ӳкерчĕкĕсем авторăн.

Йышлă халăх шăв-шавĕпе кĕрлесе тăнă стадион каç еннелле кăна пушанчĕ.

А.ИЗМАН.

❂ Район ертӳçи А.Князев уява уçать.
❂ Ăмăрту саманчĕсем.

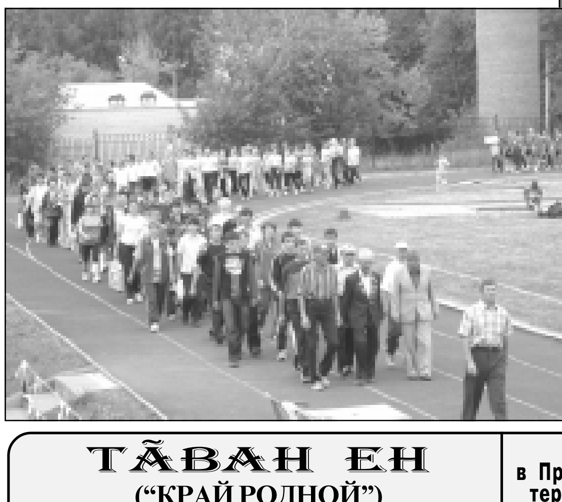

РЕШЕНИЕ

Внеочередного тридцать первого заседания Собрания депутатов Чебоксарского района Чувашской Республики третьего созыва

О внесении дополнения в Устав Чебоксарского района

В соответствии со статьей 37 Федерального закона от 6 октября 2003 года № 131 -ФЗ «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» районное Собрание депутатов

РЕШИЛО:

1. Дополнить Устав Чебоксарского района статьей в следующей редакции:

«Статья 24. Иные органы администрации Чебоксарского района.

В структуре администрации Чебоксарского района могут создаваться отраслевые (функциональные) и территориальные органы местной администрации, которые действуют на основании положения, утвержденного Собранием депутатов Чебоксарского района.

Создаваемые органы могут являться юридическими лицами».

2. Статьи 24-39 считать соответственно статьями 25-40.

29.07.2005 г. п. Кугеси. А.П.КНЯЗЕВ,
глава самоуправления Чебоксарского района.

ПОСТАНОВЛЕНИЕ

Об образовании избирательных участков по проведению выборов в органы местного самоуправления Чебоксарского района

В соответствии со ст.19 Федерального закона от 29.06.2002г. №67-ФЗ «Об основных гарантиях избирательных прав и права на участие в референдуме граждан Российской Федерации», ст.9 закона Чувашской Республики от 25.11.2003г. №41 «О выборах в органы местного самоуправления в Чувашской Республике», п о с т а н о в л я ю:

1. Образовать на территории Чебоксарского района избирательные участки по проведению выборов в органы местного самоуправления Чебоксарского района согласно приложению.

2. Опубликовать в районной газете "Тăван ен" список избирательных участков.

16.08.2005 г. № 993 п. Кугеси. А.П.КНЯЗЕВ,
глава самоуправления Чебоксарского района.

Приложение к постановлению главы администрации Чебоксарского района от 16.08.2005г., № 993

С П И С О К

избирательных участков по проведению выборов в органы местного самоуправления Чебоксарского района

1. Мало-Сундырский избирательный участок № 722, центр- деревня Малый Сундырь, ул.Становая, д.1а, школа, тел.54-2-36.

Населенные пункты: Малый Сундырь, Анат-Киняры, Шобашкаркасы, Кибечкасы, Хорнзор, Адылъял.

(Продолжение в следующем номере.)

Чебоксарская районная территориальная избирательная комиссия Чувашской Республики

РЕШЕНИЕ

О сроках приема предложений по составам участковых избирательных комиссий избирательных участков №№722-778 по выборам в органы местного самоуправления Чебоксарского района

В соответствии с п. 3 статьи 15 Закона Чувашской Республики «О выборах в органы местного самоуправления Чувашской Республики» Чебоксарская районная территориальная избирательная комиссия **РЕШИЛА**:

1. Установить сроки приема предложений по составам участковых избирательных комиссий избирательных участков №№722 -778 с правом решающего голоса по выборам в органы местного самоуправления Чебоксарского района 16 октября 2005 года с 17 августа до 17.00 часов 26 августа 2005 года.

16.08.2005 г. п. Кугеси. М.СЕМЕНОВ,
председатель Чебоксарской ТИК.

Ик хĕл касçă чупнă пăру сутатăп. Алькеш ялĕ, Космонавтсен урамĕ, 42-мĕш çурт.

ООО «ЗЕМЛЯ» МЕЖЕВАНИЕ ЗЕМЕЛЬНЫХ УЧАСТКОВ г.Чебоксары, ул.Композиторов Воробьевых,10 тел.626-616

❂ ❂ ❂

ОАО «РСПМК-1» выражает глубокое соболезнование Константинову Валерию Анатольевичу - заместителю генерального директора по поводу кончины

ОТЦА

и выражает искреннее соболезнование родным и близким покойного.

Гл. редактор В.Т.СОРОКИН

ТĂВАН ЕН ("КРАЙ РОДНОЙ") Чебоксарская районная газета

Учредители: ГУП "Кугесьский издательский дом", Министерство культуры, по делам национальностей, информационной политики и архивного дела Чувашской Республики

Газета зарегистрирована в Приволжском окружном межрегиональном территориальном управлении МПТР РФ 17 декабря 2002 г. ПИ №18-1109

429500, Чебоксарский район, пос. Кугеси, ул. Шоссейная, 13.

Газета выходит на чувашском языке, с периодической подачей страниц на русском, два раза в неделю - по средам и субботам.

Рукописи не возвращаются и не рецензируются. Опубликованные мнения не всегда совпадают с точкой зрения редакции. За достоверность материалов ответственность несут авторы. За содержание рекламы ответственность несет рекламодатель.

Гл. редактор - 2-12-61, ответственный секретарь, фотокорреспондент - 2-13-80, отдел сельского хозяйства - 2-21-88, компьютерный отдел - 2-12-59, отдел писем - 2-21-88, бухгалтерия - 2-12-66. E-mail: gazeta@chebs.cap.ru

Номер набран, сверстан и отпечатан в ГУП "КуИД". Тел.Ёфакс: (8240) 2-13-83. E-mail:gazeta@chebs.cap.ru

Дежурный по номеру: И.В.ВАСИЛЬЕВА.

Печать офсетная. Объем 1,0 печ. лист. Номер подписан в печать: 16.08.2005 г. в 16 час. 00 мин. Заказ № 1100 . Тираж 1732. Индекс газеты - 54820.